

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) [http: //www.imkby.gr](http://www.imkby.gr) - (e-mail) info@imkby.gr

Άριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/162

Έν Καισαριανῇ τῇ 31ῃ Μαρτίου 2025

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 313η

Πρός

τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αἰδεσιμ(ολογι)ωτάτους Πρεσβυτέρους
τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους
τούς Ἱερολογιωτάτους Διακόνους
καί τίς Ὀσιώτατες Μοναχές
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί
Χαίρετε ἐν Κυρίῳ

Θέμα : «Νηστεία τοῦ Πάσχα»

Ουσιαστικό ἀφηρημένο, σύνθετο ἀπό τό ἀχώριστο ἀρνητικό μόριο «νη-» καί τό ρήμα «ἐσθίω», δηλώνει ἀποχή ἀπό κάθε τροφή (ἀσιτία) ἢ καί ἀπό ὀρισμένες τροφές.

Ἡ νηστεία εἶναι πανάρχαιο πανανθρώπινο ἔθιμο, τὸ ὁποῖο ἀπαντᾷ σέ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σέ ὅλες τὶς ἐποχές, ἐπειδὴ ἐμφανίζεται σχεδὸν σέ ὅλες τὶς θρησκεῖες. Χρησιμεύει ὡς ἔνδειξη θλίψης ἢ ὡς προετοιμασία γιὰ μεγάλες θρησκευτικὲς τελετὲς, καθορισμένες ἡμέρες προσευχῆς καὶ ἐπὶκλήσης τῆς θείας χάριτος. Ὅμως, ἡ νηστεία ἐμφανίζεται καὶ ὡς φυσικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ κυριεύεται ἀπὸ μεγάλη λύπη, δείχνοντας ἀπόλυτη ἀδιαφορία γιὰ τροφή ἢ ποτό. Ἐπιβάλλεται ἐπίσης σέ περιόδους θλίψης, δοκιμασιῶν καὶ πένθους.

Ὡς θρησκευτικὸς καὶ μυστηριακὸς θεσμός, ἡ νηστεία ἀπαντᾷ σχεδὸν σέ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀποσκοποῦσε ὄχι μόνο στὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑγεία τοῦ σώματος. Ἐκείνη τὴν ἐποχή, ἡ θρησκεία ἦταν στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰατρική, καὶ οἱ ἱερεῖς ἦταν συγχρόνως καὶ ἰατροί, προτείνοντας συχνὰ τὴ νηστεία ὡς προληπτικὸ μέτρο ἀσθενειῶν καὶ θεραπευτικὸ μέσο.

Οἱ Αἰγύπτιοι, πιθανὸν υἱοθετώντας τὸν θεσμὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, τηροῦσαν νηστεία στὶς ἐορτὲς τῆς Ἰσιδας, τοῦ Σέραπι καὶ τοῦ Ὁσίριδος. Κυρίως οἱ ἱερεῖς τοὺς νήστευαν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρες ἕως ἐξ ἑβδομάδες.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι νήστευαν στίς ἐορτές τῶν Θεσμοφορίων καὶ τῶν Ἑλευσινίων. Οἱ Σπαρτιάτες ἐπέβαλλαν γενική νηστεία πρὶν ἀπὸ μεγάλες πολεμικὲς ἐκστρατεῖες. Ἀλλὰ γενικά, στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ νηστεία θεωροῦνταν τρόπος ἐξιλασμοῦ καὶ καθαρμοῦ, ὥστε νὰ ἐπιτύχουν προσέγγιση πρὸς τοὺς θεοὺς. Ἐπίσης οἱ Ρωμαῖοι τηροῦσαν ὀρισμένες νηστεῖες πρὸς τιμὴ τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ τοῦ θεοῦ Δία.

Οἱ Ἰουδαῖοι, στὴν ἀρχή, εἶχαν μόνο μία ἐτήσια ἐθνική νηστεία, ὀρισμένη ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸ Νόμο, ποὺ διακοῦσε μία ἡμέρα, στὴν ἐορτὴ τοῦ Ἑξιλασμοῦ.¹ Ἀργότερα, προσέθεσαν κι ἄλλες νηστεῖες γιὰ τὴν ἐπέτειο ἐθνικῶν συμφορῶν. Ἡ νηστεία στοὺς Ἰουδαίους περιελάμβανε λιγότερα γεύματα, καθυστέρηση τῆς ὥρας τους, ἐκδηλώσεις μετανοίας, ἀποφυγὴ γάμου καὶ ἄλλες στερήσεις.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρονται παραδείγματα ἐπιφανῶν προσώπων ὅπως τοῦ Δαβὶδ τὰ ὅποια μὲ τὴ νηστεία ζήτησαν τὴν συγγνώμη τους ἀπὸ τὸν Θεό.

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ Φαρισαῖοι τηροῦσαν αὐστηρὰ τὴ νηστεία, δύο φορές τὴν ἐβδομάδα,² δηλαδὴ Δευτέρα καὶ Πέμπτη, γιὰ νὰ θυμοῦνται τὴν ἀνάβαση καὶ τὴν κατάβαση τοῦ Μωϋσῆ στο Ὄρος Σινᾶ. Οἱ Ἑσσαῖοι νήστευαν συχνά, γιὰ πολλὰς ἡμέρες, ἀποφεύγοντας κυρίως τὸ κρέας καὶ τὸ κρασί.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν θέλησε νὰ καταργήσῃ τὴ νηστεία. Ἀντίθετα, ὁ ἴδιος νήστευσε γιὰ σαράντα ἡμέρες³ καὶ τὴν πρότεινε μαζὶ

---

¹ Λευιτικὸ ιστ' , 29, 31 καὶ κγ' , 27.

² Λουκᾶ ιστ' , 12.

³ Ματθαίου δ' , 2.

μέ την προσευχή, ὡς μέσο ἐναντίον τοῦ διαβόλου.⁴ Γι' αὐτό, σέ πολλά σημεῖα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ νηστεία συνιστᾶται ὡς μέσο ἐγκράτειας καὶ πνευματικῆς ἀνύψωσης.

Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους χριστιανούς τὸ ἔθιμο τῆς νηστείας μεταδόθηκε στὴν Ἐκκλησία. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὡς ἐντελῶς πνευματικὴ, δὲν ἔδωσε πρωτεύουσα σημασία στὴ νηστεία, θεωρώντας τὴν ὄχι ὡς σκοπό, ἀλλὰ ὡς μέσο καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτό δὲν καθορίσθηκαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὀρισμένες περίοδοι νηστείας, ὅπως ἔγινε ἀργότερα.

Οἱ πρῶτες χριστιανικὲς νηστεῖες τέθηκαν κατ' ἀναλογία καὶ ἀντίθεση τῶν ἰουδαϊκῶν, ἔτσι ἀντὶ τῆς Δευτέρας καὶ Πέμπτης, εἰσῆχθη ἡ νηστεία τῆς Τετάρτης γιὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Παρασκευῆς γιὰ τὸν σταυρικὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, τίς ὁποῖες ἀναφέρει πρώτη φορά ἡ Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, πού γράφτηκε περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' αἰῶνος: «Αἱ νηστεῖαι ὑμῶν μὴ ἔστωσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. νηστεύουσι γὰρ δεύτερα σαββάτων καὶ πέμπτη· ὑμεῖς δὲ νηστεύσατε. Τετράδα καὶ Παρασκευὴν »⁵ καὶ ἀργότερα οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγές: «Τετράδα καὶ Παρασκευὴν προσέταξεν ἡμῖν νηστεύειν, τὴν μὲν διὰ τὴν προδοσίαν, τὴν δὲ διὰ τὸ Πάθος».⁶ Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος θεωρεῖ τὴν νηστεία Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς, ὡς προερχομένη ἐξ Ἀποστολικῆς παραδόσεως.⁷

---

⁴ Μάρκου θ' , 29.

⁵ Βλ. Διδαχὴ Ἀποστόλων 8,1.

⁶ Βλ. Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ Ε' , 15.

⁷ Ἐπιφανίου, Αἰρέσεις 76, 6.

Τὴν βάση τῶν χριστιανικῶν νηστειῶν ἀπετέλεσαν στήν ἀρχή τὰ Πάθη καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό πρώτη καὶ ἀρχαιότατη εἶναι ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα νηστεία, πού ἔχει τὴν προέλευσή της ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, σέ ἀνάμνηση τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ Αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόσμου, σύμφωνα πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ: «Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ Νυμφίος καὶ τότε νηστεύουσιν».⁸ Αὐτὴ δὲ τὴν νηστεία τηροῦσαν αὐστηρῶς οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, μαζί τους δὲ καὶ οἱ κατηχούμενοι, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἰουστῖνος.⁹

Ἡ διάρκεια τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείας, χωρὶς νὰ εἶναι κατ' ἀρχὰς καθορισμένη, κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐπεκτάθηκε σέ 40 ἡμέρες, σέ ἀνάμνηση τῆς νηστείας τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ἡλιοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ὅποιοι νήστευσαν 40 ἡμέρες, καὶ ὀνομάσθηκε γιὰ τὸ λόγο αὐτό Τεσσαρακοστή, ὅπως ἀναφέρεται στὸν πέμπτο (5ο) κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325μ.Χ.) καὶ στὸν πεντηκοστό (50ό) τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τοπικῆς συνόδου (364μ.Χ.), ὁ ὅποιος ἀναφέρει : «Δεῖ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν ξηροφαγοῦντας». Στὶς 40 αὐτές ἡμέρες δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα, κατὰ τὴν ὁποία νηστεύουμε, «*χάριν τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Πάσχα καὶ οὐχ ἕνεκα τεσσαρακοστῆς*» κατὰ Ἀναστάσιο Σιναΐτη (Ζ' αἰῶνα). Γιὰ τὴν διάρκεια δὲ καὶ αὐστηρότητα τῆς νηστείας αὐτῆς, ὀνομάσθηκε αὐτὴ πολὺ ἀργότερα μεγάλη Τεσσαρακοστή, πρὸς διάκριση ἀπὸ τίς ἄλλες τρεῖς

---

⁸ Ματθ. θ' 15.

⁹ Ἰουστίνου, Ἀπολογία Α' , 61.

μικρότερες καὶ ἐπιεικέστερες νηστεῖες, δηλαδή τῆς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς πρὸ τῶν Χριστουγέννων (ἀπὸ 15 Νοεμβρίου μέχρι 25 Δεκεμβρίου-Σαρανταήμερο) καὶ τῆς τοῦ Δεκαπενταυγούστου (1-16 Αὐγούστου), πού εἰσῆχθηκαν πολὺ μεταγενέστερα, μετὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων προηγοῦνται γιὰ χάρι τῆς προπαρασκευῆς τους.

Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων αὐτῶν περιόδων νηστείας, ὀρίσθηκαν καὶ νηστεῖες ἡμερήσιες, ὅπως ἡ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τὴν 14 Σεπτεμβρίου, σέ ἀνάμνηση τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ἡ τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων 5 Ἰανουαρίου, γιὰ τὴν λήψη τὴν ἐπομένη τοῦ Μεγάλου Ἀγιασμοῦ καὶ ἡ τῆς ἑορτῆς τῆς ἀποκεφαλίσεως Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ 29 Αὐγούστου, γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Προδρόμου. Οἱ πλὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς μεταγενέστερα ὀρισθεῖσες ἄλλες τρεῖς νηστεῖες εἰσῆχθηκαν ἀπὸ τὰ μοναστήρια, πολὺ ἀργότερα καὶ στοὺς λοιποὺς χριστιανοὺς τῶν πόλεων, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, καί γιὰ τὸν λόγο αὐτό αὐτές ἦταν καὶ ἐπιεικέστερες. Κατὰ τὴν Μεγάλη Τεσσαρακοστή ὅμως ἡ νηστεία τηροῦνταν αὐστηρῶς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι σέ ὅλες τίς ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος, πλὴν Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ὅποτε κατέλυαν τὸ ἔλαιο, ὅπως ἀναφέρουν οἱ Ἀποστολικές Διαταγές, πού γράφτηκαν περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνα, τηροῦσαν πλήρη νηστεία, γιὰ ὅλη τὴν ἡμέρα, μένοντας ἄσιτοι, μόνο δὲ τὴν ἐνάτη ὥρα (δηλαδή στίς 3 μ.μ.) ἔτρωγαν ξηρὸ ἄρτο μὲ ὕδωρ. Μερικοὶ δὲ ἐξηκολούθησαν τὴν πλήρη νηστεία ἐπὶ 2 ἡμέρες, κάνοντας ἔτσι «ὑπέρθεσιν», δηλ. επέκταση τῆς νηστείας πέραν τῆς

ἡμέρας. Ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀπὸ τούς πιό εὐσεβεῖς πιστοὺς τηρεῖται παντελὴς ἀσιτία μέχρις ἑσπέρας κατὰ τίς 3 πρῶτες ἡμέρες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Σέ τήρηση τῶν νηστειῶν ὑποχρεοῦνται ὅλοι οἱ πιστοί, ἐὰν δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ λόγους ὑγείας, νηπιακῆς ἢ γεροντικῆς ἡλικίας, ὁδοιπορίας ἢ ἄλλης αἰτίας. Ὅπως σέ αὐτοὺς πού μποροῦν καὶ δέν τηροῦν τίς νηστεῖες ἐπιβάλλουν οἱ Κανόνες ποινές, ἔτσι καὶ στοὺς νηστεύοντες τὸ Σάββατο (πλὴν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου) καὶ τὴν Κυριακὴ οἱ μὲν κληρικοὶ καθαιροῦνται, οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζονται.

Ἡ νηστεία Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς καταλύεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῶν Φώτων, τὴν πρώτη ἑβδομάδα τῶν Ἀπόκρεω τὴν Διακαινήσιμο ἑβδομάδα καὶ τίς ἑορτές, ὅποτε προβλέπεται ἀναλόγως κατάλυση πάντων ἢ ἰχθύος ἢ μόνο ἐλαίου καὶ οἴνου.

Οἱ νηστεῖες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐλαφρότερες ἀπὸ αὐτές τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύοντας κυρίως τὸ κρέας μόνο, οἱ δὲ κατὰ τόπους Ἐπίσκοποι ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς ρυθμίσεως τῶν νηστειῶν. Ὑπάρχουν δὲ στὴν Δυτικὴ Ἐκκλησία δύο εἶδη νηστειῶν, οἱ τῆς εὐχαριστίας δηλαδή οἱ προηγούμενες τῆς Θείας Κοινωνίας καὶ οἱ ἐκκλησιαστικὲς νηστεῖαι, οἱ ὁποῖες ἦταν ἄλλοτε αὐστηρότερες, ἀλλὰ σήμερα ἔχουν γίνῃ ἐλαφρότερες. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι κατήργησαν ἐντελῶς τίς νηστεῖες, μόνο δὲ τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ τηροῦν ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ κρέατος. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ὅμως διατηροῦν πολλές τῶν νηστειῶν τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Οἱ νηστεῖες τῶν Ἀρμενίων εἶναι

πολὺ αὐστηρότερες τῶν νηστειῶν τῶν Ὁρθοδόξων. Οἱ Μωαμεθανοὶ νηστεύουν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, πρὸ τῆς ἐορτῆς τοῦ Μπαϊράμ, ὅλη μὲν τὴν ἡμέρα δέν τρῶνε, τὴν δὲ νύκτα ἐπιτρέπεται νὰ φᾶνε ὅ, τιδήποτε. Τέλος ὁ Παρσισμός ἀγνοεῖ τὴν νηστεία ἐντελῶς.

Στὴν χριστιανικὴ θρησκεία ἡ νηστεία εἶναι μέσο πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ κυριαρχίας τοῦ πνεύματος στὴν σάρκα καὶ νεκρώσεως αὐτῆς, πρὸς ὀρθότερη θεωρία τῶν θείων, διότι ἡ σάρκα ἀντιστρατεύεται πολλές φορές στό πνεῦμα,¹⁰ ἡ δὲ νηστεία ὁδηγεῖ σέ ἐγκράτεια. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐγκράτειας καὶ προσευχῆς ἡ νηστεία πρέπει νὰ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ καλὰ ἔργα καὶ δὴ τῆς εὐποιΐας, ὅπως λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: *«Τιμὴ γὰρ νηστείας οὐχὶ σιτίων ἀποχή, ἀλλ' ἁμαρτημάτων ἀναχώρησις... Νηστεύεις; Δεῖξόν μοι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν. Ποίῳ ἔργῳ, φησὶν, ἐὰν ἴδῃς πένητα ἐλέησον : Ἐὰν ἴδῃς ἐχθρόν, καταλλάγηθι : Ἐὰν ἴδῃς φίλον εὐδοκιμοῦντα μὴ βασκάνης... Τί γὰρ ὄφελος, ὅταν μὲν ὀρνίθων καὶ ἰχθύων ἀπεχόμεθα, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς δάκνωμεν καὶ κατεσθίωμεν».*¹¹ Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει περὶ νηστείας : *«Νηστεία ἀληθὴς ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις..., ὁ ἀθλῶν προγυμνάζεται, ὁ νηστεύων προεγκρατεύεται».* Παρόμοια δὲ διδάσκει καὶ ἡ Ἐκκλησία μας μέ τό ψαλλόμενο τροπάριον κατὰ τὸν ἑσπερινὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας. *«Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ: ἀληθὴς νηστεία ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχή, ἐπιθυμιῶν*

---

¹⁰ Γαλάτας ἐ 17.

¹¹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ὁμιλία Γ΄ , Εἰς ἀνδριάντας.

χωρισμός, καταλαλιᾶς, ψεύδους καὶ ἐπιορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια, νηστεία ἔστιν ἀληθὴς καὶ εὐπρόσδεκτος».¹²

Ἡ νηστεία τῆς ἀμαρτίας.

α) Ἡ ἀποστροφὴ τῶν ἔργων τοῦ σκότους. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτο οὐσιαστικὸ εἶδος τῆς νηστείας, ἡ ἀποφυγὴ καὶ δὴ ἡ μετὰ βδελυγμίας καὶ ὀργῆς ἀποστροφὴ τῶν ἔργων τῆς ἀμαρτίας. Ἐντονο δίδει τὸ παράγγελμα τοῦτο ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος. «Ἀποθώμεθα, φωνάζει, τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός». Καὶ πάλι «ὥς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ».¹³ Νὰ δεχθοῦμε, ὅτι εἶχε ὑπὸ ὄψιν τοῦ ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὰ ἀναιδῆ καὶ ἀδιάντροπα ἔργα καὶ καμώματα τῶν τελευταίων τούτων ἡμερῶν τοῦ Τριωδίου μετὰ τὰ ὅποια ὡς ἄλλοι εἰδωλολάτρεις καὶ δὴ σαρκολάτρεις κατασπιλῶνουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν τιμὴ τους καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀκόμη καὶ χάνουν ὅ,τι πολύτιμο καὶ ὑψηλὸ τοὺς χορηγεῖ μετὰ τὴν χάριν τοῦ ὁ Θεός; Νὰ εἶχε αὐτὰ τὰ ἀηδῆ (αὐτὰ πού προκαλοῦν ἀηδία) καὶ κατάπτυστα ἔργα ὑπὸ ὄψιν του, τὰ ὅποια δὲν τολμοῦν φανερά, παρὰ μόνο κρυφά, κάτω ἀπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἢ τῆς μάσκας νὰ διαπράττουν οἱ ἀναιδέστεροι τῶν ἀνθρώπων; Ἀλλὰ μήπως ἀπὸ τέτοια, σκοτεινὰ καὶ ἔνοχα ἔργα, δὲν εἶναι γεμάτη ἡ ζωὴ ὅλων τῶν μακρὰν τοῦ Θεοῦ ζώντων ἀνθρώπων; Σαρκικοὶ ἄνθρωποι, φιλήδονοι παρὰ φιλόθεοι, ἀσεβεῖς, ἀθεόφοβοι, πράγματι «τὸν Θεόν μὴ φοβούμενοι καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενοι»,

¹² Τριώδιον εἰς Ἀκολουθίαν ἑσπερινοῦ Καθαρᾶς Δευτέρας.

¹³ Ρωμαίους ιγ' 11-12.

ζοῦν γιὰ νὰ ἀκολασταίνουν καὶ ἀμαρτάνουν καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τους παρὰ φαγοπότι καὶ μέθη καὶ κραιπάλη καὶ ἀσωτεία καὶ ὅλα τὰ ἔργα τῆς αἰσχροῦς ἀνομίας. Καὶ δὲν ντρέπονται νὰ τὰ διαπράττουν καὶ φανερά. Τόσο ἔχουν ξετσιπωθεῖ οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ προτιμοῦν τὰ κρυφά, τὰ σκοτεινά, ὥστε στὸ σκότος νὰ γίνωνται τὰ ἔργα ποὺ σκοτίζουν νοῦ καὶ καρδιά καὶ εἶναι ἀφ' ἐαυτῶν σκοτεινά, νὰ περισώζουν δέ, ὅσο εἶναι δυνατόν, καὶ κάποιας ἀξιοπρέπειας ἵχνη.

Καὶ νὰ τὰ κάνουν αὐτὰ ἄνθρωποι φύσει ἀμαρτωλοὶ καὶ ἀδιάντροποι καὶ κακοί, τύποι ἀκολάστων καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων, εἶναι κατανοητό. Νὰ παρασύρωνται ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς σ' αὐτὰ καὶ Χριστιανοί, ἄνθρωποι ποὺ πιστεύουν στὸν ἀγιώτατο Κύριο Ἰησοῦ καὶ ἔχουν ἀγιασθεῖ καὶ μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ἀγίας τοῦ Βαπτίσματος κολυμβήθρας καὶ μὲ τὸ πάντιμο Αἷμα τῆς θείας Εὐχαριστίας; Φρικτό, φρικτότατο, ἀπαράδεκτο καὶ μεγάλης ὀργῆς πρόξενο τὸ πρᾶγμα. Γι' αὐτό ἀφήνει κραυγὴ διαμαρτυρίας ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του φωνάζει τὸ «ἀποθώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους». Χριστιανοί, πετάξτε τα ἀπὸ ἐπάνω σας τὰ βρωμερὰ καὶ σκοτεινὰ καὶ ὀλέθρια ἔργα τῆς ἀμαρτίας. Χριστιανοί, εἶναι προσβολή, εἶναι καταδίκη, εἶναι κόλαση γιὰ σᾶς τὰ ἔργα τῆς φαύλης καὶ ἀμαρτωλῆς ζωῆς. Νηστεύσατέ τα τὰ ἔργα αὐτά. Ἀποφεύγετέ τα. Κόψτε κάθε σχέση μὲ αὐτὰ καὶ τοὺς φαύλους ἐργάτες τους, χωρισθεῖτε, φύγετε μακριά, ὅσο μπορείτε μακριὰ ἀπὸ αὐτούς, γιὰ νὰ διατηρήσετε καθαρὰ, κατακάθαρη τὴν ψυχὴ σας, τὴν τιμὴ σας, ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ σκοτεινά. Καὶ ἀντὶ τούτων, ἐνδυθεῖτε τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. Ὁχι μεθύσια καὶ ἀκόλαστα

ὄργια καὶ ἀσωτεῖες, ἀλλὰ τιμιότητα, ἀγνότητα, προσοχή καὶ εὐλάβεια, φόβο Θεοῦ καὶ χάρη Θεοῦ, προσευχή, δέηση, μετάνοια, συντριβή. Αὐτὰ ἐνδυθεῖτε. Αὐτὰ καλλιεργεῖστε. Μὲ αὐτὰ ὀπλισθεῖτε. Διότι ὅπλα πνευματικά, θεῖα, οὐράνια, νικηφόρα κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν κακῶν τῆς ἔργων ὅπλα εἶναι ὅλα αὐτά. Καὶ ὁ Χριστιανός, ποὺ ἐξοπλίζεται μὲ αὐτά, βγαίνει πάντοτε νικητὴς στὸν ἀγῶνα τὸν καλό. Καὶ σέ ἀγῶνα μᾶς καλεῖ, ἀγῶνα κρατερό ἢ Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή.

β) Ἡ π ρ ό ν ο ι α τ ῆ ς σ α ρ κ ό ς. Μία ἄλλη παραγγελία καὶ ἐντολή, εἶδος καὶ αὐτὸ πνευματικῆς νηστείας, μᾶς δίδει στήν συνέχεια ὁ Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ. Μᾶς λέγει «*Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας*». Λοιπόν, ἀποφεύγετε τὴν πρόνοια τῆς σαρκὸς ποὺ εἶναι ἡ ικανοποίηση τῶν σαρκικῶν σας ἐπιθυμιῶν. Καὶ βέβαια σαρκικὲς ἐπιθυμίες ἐδῶ εἶναι οἱ ἁμαρτωλές, οἱ φαῦλες, οἱ ἀντίθεες καὶ παράνομες ἐπιθυμίες, ποὺ ἐξωθοῦν σέ φαῦλα καὶ παράνομα, σέ ἐκεῖνα τὰ σκοτεινὰ ἔργα πρὸς ικανοποίησίν τους, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως. Ἀλλὰ πρόνοια τῆς σαρκὸς δὲν εἶναι μόνον ἡ ικανοποίηση τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς ἐπιθυμιῶν, τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκείνων ποὺ μόνες τους φωνάζουν πὼς εἶναι ἁμαρτωλές καὶ ἔνοχες, ἄρα δὲ καὶ ἀξιοκατάκριτοι. Πρόνοια σαρκὸς εἶναι καὶ ἡ πολλή, ἡ ἐξεζητημένη, ἡ νοσηρὴ φροντίδα καὶ περιποίηση τοῦ σώματος, ὥστε νὰ μὴ τοῦ λείπει τίποτε, ἀλλὰ τὰ πάντα νὰ ἔχει στήν διάθεσή του. Καλοζωΐα, τερψιλαρύγγια φαγητὰ καὶ

πιοτά καὶ γλυκὰ θέλει; Νὰ τὰ ἔχει ἄφθονα καὶ νὰ τὰ ἀπολαμβάνει. Ἄνεση καὶ περιπάτους καὶ ψυχαγωγίες ζητεῖ; Ἀμέσως καὶ αὐτὰ στήν διάθεσή του νὰ εἶναι. Ταξείδια καὶ θεάματα καὶ παντὸς εἶδους ἀκούσματα ἐπιθυμεῖ; Καὶ αὐτὰ στήν πρώτη του ζήτηση. Νὰ μὴ στερεῖται. Νὰ μὴ κουράζεται. Νὰ μὴ ξαγρυπνεῖ. Νὰ μὴν ὑποφέρει. Νὰ μὴ θλίθεται. Νὰ μὴν ἀρρωσταίνει καὶ ἐξαντλεῖται καὶ καταβάλλεται καὶ ταλαιπωρεῖται. Νὰ βρίσκεται πάντοτε σέ ὑγεία, σέ ἀκμή, σέ δράση καὶ νὰ ἀπολαμβάνει, κυρίως τοῦτο· νὰ μὴν ἐργάζεται πολὺ καὶ κακοπαθεῖ, ἀλλὰ νὰ ἀπολαμβάνει καὶ νὰ τέρπεται πολὺ. Νὰ τοῦ γίνωνται ὅλα τὰ χατήρια, νὰ τοῦ ικανοποιοῦνται ὅλα τὰ θελήματα. Τοῦ σώματος. Τῆς σαρκός. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρόνοια τῆς σαρκός. Καὶ αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τροφοδοσίαν τῶν παραλόγων καὶ παρανόμων ἐπιθυμιῶν. Ἀλλὰ τί εἶναι καὶ αὐτό; Φαίνεται πῶς εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία φροντίδα καὶ μέριμνα γιὰ τὴν συντήρησίν μας καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ ἀκμῆς τοῦ σώματος. Καὶ μέχρις ἐνὸς σημείου εἶναι. Καὶ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία, ἀπαραίτητος καὶ ἐπιβεβλημένη. Πρόνοια καὶ φροντίδα γιὰ τὴν συντήρησιν τῆς ὑγείας, τῆς ἀκμῆς, τῆς ζωῆς μας. Διότι πῶς ἄλλιῶς καὶ νὰ ἐργασθεῖ, καὶ νὰ ζήσῃ, καὶ τὸν προορισμό του νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ ἄνθρωπος; Μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ καὶ ἐνὸς σημείου νὰ ἔχει τὰ τῆς χρείας, τὰ τῆς ἀνάγκης. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ὅμως; Πέραν ἀπὸ τὸ ὄριο, τὸ μέτρο, τὸ λογικόν, τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἐπιτετραμμένο; Τὰ πολλὰ, τὰ ἀλλεπάλληλα, τὰ περιττά, τὰ ὑπέρογκα φαγητὰ καὶ πιοτά, τὰ λοῦσα, τὰ στολίδια τὰ φανταχτερὰ; Αὐτὰ εἶναι ὁ μεγάλος κίνδυνος καὶ πειρασμός. Ἡ φωτιά, ἡ φοβερή

πυρκαϊὰ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς σαρκὸς ποὺ ἀνάβουν τὰ πάθη καὶ φλογίζουν οἱ ὁρμές καὶ κατακαίουν τὴν ψυχὴ καὶ ἀνοίγουν φαρδύ-πλατὺ τὸν δρόμο τῆς ἀκολασίας. Ναί, αὐτοῦ τοῦ εἵδους ἡ πρόνοια τῆς σαρκός, κοιλιοδουλεία, δηλαδή καὶ γαστριμαργία καὶ ἄμετρος οἰνοποσία, καὶ λοῦσα καὶ καλλυντικὰ καὶ ἀρώματα κτυπητά, αὐτὰ καὶ τὴν ἐπιθυμία ἀνάβουν καὶ τὴν σάρκα ἐξεγείρουν, καὶ τὴν θέληση κάμπτουν καὶ τὸν χαρακτῆρα λυγίζουν καὶ ρίπτουν τὸν ἄνθρωπο στίς φλόγες τῆς κολάσεως. Χριστιανοί, *«τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας»*, φωνάζει ὁ Παῦλος. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν δική σας σωτηρία.

γ) Ἡ ἐξουθένωσις καὶ κατάκρισις. Καὶ μία ἄλλη, μὲ δύο ὄψεις, κακία κακίζει καὶ δριμύτατα καταδικάζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν νηστεία τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Σαρακοστῆς. Εἶναι ἡ ἐξουθένωση καὶ κατάκριση. Ἡ ἐξουθένωση ἐκείνου ποὺ νηστεύει ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν νηστεύει καί, μὲ τὴν γνώση τάχα ποὺ ἔχει, θεωρεῖ ἀσήμαντο τύπο τὴν νηστεία καὶ τὴν καταλύει. Αὐτὸς ἀντὶ νὰ ταπεινώνεται, ἀλαζονεύεται καὶ σάν μορφωμένος τάχα καὶ ἀνώτερος προλήψεων, ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του πὼς εἶναι, περιφρονεῖ τὸν νηστευτὴ, τὸν διακωμωδεῖ, τὸν οἰκτεῖρει ὡς στενοκέφαλο καὶ τυπολάτρη καὶ θρησκόληπτο καὶ καθυστερημένο, αὐτὸς ὁ εὐρυκέφαλος καὶ ἐκσυγχρονισμένος! Τὸν ἐξευτελίζει ὡς τιποτένιο καὶ ἀνάξιο προσοχῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξουθένωση τῶν μέν. Καὶ ἡ κατάκρισις τῶν δέ. Ποιὰ εἶναι αὕτη; Ἡ κακὴ κρίση καὶ καταδίκη, ποὺ ἐκφέρουν οἱ νηστευτές κατὰ τῶν μὴ τηρούντων τὰς νηστείας. Εἶναι γι

αὐτοὺς ἄπιστοι καὶ ἀσεβεῖς. Εἶναι ἀθεόφοβοι. Εἶναι ἀμαρτωλοὶ καὶ θεομπαῖκτες καὶ ἔνοχοι. Εἶναι ἄξιοι γὰρ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως. Γιατί; Διότι δὲν νηστεύουν. Ἄν εἶναι καχεκτικοὶ καὶ ἀνήμεροι, δὲν τὸ λογαριάζουν. Ἄν ἔχουν ἄλλους λόγους, καὶ ἀπὸ τὸν ἱατρὸ καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν τοὺς ἀκόμη, δὲν θέλουν νὰ τὸ ξέρουν. Ἄν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἅγιοι Πατέρες κάνουν ἐξαίρεση γι' αὐτούς, ὑπὲρ ὅψιν τοὺς δὲν τὸ λαμβάνουν. Οὔτε σκέπτονται πῶς δικαίωμα δὲν ἔχουν νὰ κατακρίνουν, παρὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ ἔχει μόνος ὁ Θεός. Αὐτοὶ κατηγοροῦν καὶ κατακρίνουν. Θεωροῦν τὴν νηστεία τὸ ἅπαν τῆς θρησκευτικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ στήνουν κατηγορητήριον καὶ ἐξαποστέλλουν στὴν κόλασιν ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄπιστον καθένα μὴ νηστευτή.

Αὐτὰ συμβαίνουν καὶ τώρα, στὴν δική μας ἐποχὴ. Αὐτὰ συνέβαιναν καὶ στίς ἡμέρας τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Γι' αὐτὸ καὶ ἔρχεται γεμᾶτος στοργὴ καὶ πόνο νὰ νουθετήσῃ καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος. Λέγει, λοιπόν: «Ὁ ἐσθίων (αὐτὸς ποὺ τρώγει) τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς στήσαι αὐτόν». Δηλαδή, σὺ ποὺ καταλύεις καὶ τρώγεις, διότι ἔχεις τοὺς λόγους ποὺ σὲ δικαιολογοῦν, μὴ περιφρονεῖς, καὶ μὲ σχήματα καὶ λόγια εἰρωνικά, χλευαστικά καὶ ἀπρεπῆ μὴ ἐξευτελίζεις καὶ διακωμωδεῖς ἐκεῖνον ποὺ δὲν τρώγει, ἀλλὰ ἀπέχει ἀπὸ τῆς τροφῆς ποὺ τρώγεις σὺ. Καὶ σὺ ποὺ νηστεύεις, μὴ κατακρίνεις ὡς ἀσεβῆ καὶ

ἀθεόφοβο ἐκεῖνον ποῦ καταλύει. Διότι ποῖος εἶσαι σύ, ποῦ καταδικάζεις ξένο δοῦλο; Ὁ Θεὸς βλέπει, ὁ Θεὸς ἀκούει καὶ ὁ Θεός, μόνος αὐτὸς θὰ δικάσει καὶ θὰ καταδικάσει τοὺς ἐνόχους ἀνθρώπους. Καὶ ὁ Θεὸς πάλι εἶναι ἱκανὸς νὰ κρατήσῃ στὸ δρόμο του, τὸν ὀρθὸ καὶ σωτήριον, κάθε ἄνθρωπο. Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν Χριστιανοί, μέγα ἁμάρτημα καὶ ὁ χλευασμός, μέγα ἁμάρτημα καὶ ἡ κατάκριση τῶν ἀδελφῶν μας. Προσέξατε καὶ τίς δύο αὐτές ὁψεις τοῦ μεγάλου τῆς ὑπερηφανείας κακοῦ. Διότι ἀπὸ ὑπερηφάνεια εἰρωνεύεται καὶ χλευάζει ὁ ἓνας, ἀπὸ ὑπερηφάνεια πάλι κρίνει καὶ κατακρίνει ὁ ἄλλος. Καὶ ποῦ ἡ ταπείνωση; Ποῦ ἡ ἀγάπη; Ποῦ ἡ ἀλληλοθοήθεια καὶ συγκατάβαση καὶ στοργή; Μεγάλη Σαρακοστὴ ἀρχίζει. Καὶ ἂν ὅλο τὸν χρόνον πρέπει ὁ Χριστιανὸς τὴν χλεύη καὶ κατάκριση νὰ ἀποφεύγει, πολὺ περισσότερο τώρα, τὴν περίοδο αὕτη. Νηστεία, μετάνοια, προσευχή, κατάνυξη. Ποῦ νὰ βρεῖ τόπο ἡ κατάκριση; Μαζί λοιπὸν μὲ τὰ ἄλλα πάθη ἃς νηστεύσουμε μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴν καὶ τὴν κατάκριση.

δ) Ν η σ τ ε ί α. Ἐ κ δ ί κ η σ η. Ἀ ν ε ξ ι κ α κ ί α. Σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγελικὸ ἀπόσπασμα (Ματθαίου στ' , 14-21) στὰ πρόθυρα τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν πλήρη καὶ τελεία ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μᾶς συνιστᾷ καὶ μᾶς ἐπιβάλλει, καὶ ἀκόμη τελειότερη ψυχικὴ κάθαρση καὶ ἀνακαίνιση, τὴν νέκρωση, τὴν ἐκρίζωση παντὸς κακοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ καὶ ὀλέθριου καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἀπώλεια ὁδηγοῦντος ψυχικοῦ πάθους. Δηλαδή μᾶς ἐπιβάλλει τὴν

νηστεία τῆς ἁμαρτίας. Καὶ πρωτίστως τὴν νηστεία τῆς μνησικακίας καὶ ἐκδικήσεως.

Τί λέει γι' αὐτὸ ὁ Κύριος; «Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν».¹⁴ Δηλαδή ξερριζώσατε ἀπὸ τίς ψυχές σας τὸ φοβερὸ πάθος τοῦ μίσους καὶ τῆς ἔχθρας, τῆς μνησικακίας καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Σᾶς ἔκανε ὁ ἄλλος, ὁ ἀδελφός σας, ὁ φίλος καὶ γνωστός σας, ὁ γείτονά σας, ὁ ἄγνωστός σας ἀκόμη ἓνα κακό, μία ζημία, μία ἀδικία μικρὴ ἢ καὶ μεγάλη. Ἦθελε καὶ σᾶς τὸ ἔκαμε. Ἀπὸ κακία του σᾶς τὸ ἔκαμε. Ἦ καὶ δὲν ἤθελε, δὲν τὸ κατάλαβε ὁ ἄνθρωπος. Ἀπὸ ἄγνοια, ἀπὸ ἀπροσεξία ἢ ἀδυναμία σᾶς ζημίωσε ἢ σᾶς πρόσβαλε καὶ σᾶς ἀδίκησε. Τὸ ἤθελε, δὲν τὸ ἤθελε, σᾶς ἔκαμε ἓνα, δύο, πέντε, δέκα κακά, πολλὰ κακά. Σᾶς κατέτρεξε, σᾶς διέβαλε καὶ σᾶς συκοφάντησε, σᾶς πέταξε ἀπὸ τὴν θέση σας, σᾶς ἔφαγε τὸ «βιό σας», σᾶς σκότωσε τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφό. Καὶ σεῖς τὸ κρατᾶτε μέσα σας καὶ δὲν τὸ λησμονεῖτε. Καὶ σεῖς γι' αὐτό, γι' ὅλα αὐτά, τὸν μισεῖτε, τὸν ἐχθρεύεσθε καὶ θέλετε νὰ τοῦ τὸ ἀνταποδώσετε, νὰ τὸν ἐκδικηθεῖτε.

Ἀλλὰ γιὰ σταθεῖτε. Σεῖς εἴσθε Χριστιανοί, δικοί μου μαθητές καὶ ἀκόλουθοι, λέει ὁ Χριστός. Καὶ οἱ Χριστιανοὶ δὲν μισοῦν, δὲν ἐχθρεύονται, δὲν ἐκδικοῦνται. Οἱ Χριστιανοὶ ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμα τὸ δικό μου, καὶ ἐπομένως ἀγαποῦν, ἀγαποῦν καὶ λησμονοῦν καὶ συγχωροῦν καὶ εὐεργετοῦν ἀντὶ νὰ ἐκδικηθοῦν.

---

¹⁴ Ματθαίου στ' , 14.

Ἐπειτα, σεῖς, καίτοι Χριστιανοί, εἶστε καὶ ἁμαρτωλοί. Ἀμαρτάνετε καὶ σέ ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλ' ἁμαρτάνετε κυρίως τὸν ἅγιο Θεό, τὸν ἐπουράνιο Πατέρα σας. Καὶ ἁμαρτάνετε καθημερινῶς. Καὶ ἁμαρτάνετε ὅχι ἓνα καὶ δύο, ἀλλὰ πολλά, πάμπολλα, ἀναρίθμητα καὶ μεγάλα, φοβερά, φανερά καὶ κρυφὰ ἁμαρτήματα. Καὶ γι' ὅλα αὐτὰ εἶστε ὑπεύθυνοι, εἶστε ἔνοχοι, εἶστε ἄξιοι μεγάλης, φοβερᾶς καταδίκης. Θέλετε νὰ καταδικασθεῖτε; Ἐπιθυμεῖτε νὰ τιμωρηθεῖτε; Ὁχι, δὲν θέλετε αὐτό. Ἀλλὰ τί θέλετε καὶ τί ζητεῖτε; «*Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*» καθημερινῶς ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν Πατέρα σας ζητεῖτε. Καὶ ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἀρνεῖται τὴν συγγνώμη. Ὁ πανάγαθος πατήρ σας ὀλοπρόθυμος σᾶς παρέχει τὴν ἄφεση καὶ σᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ἔνοχῃ καὶ καταδίκη. Ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρο. Νὰ κάνετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιο σ' ἐκείνους ποὺ σᾶς ἔφταιξαν καὶ σᾶς ἀδίκησαν. Δώστε συγγνώμη, γιὰ νὰ λάβετε συγγνώμη. Παράσχετε ἄφεση, γιὰ νὰ σᾶς δοθεῖ ἄφεση. Δεῖξτε ἀγάπη, ἐκδηλώστε συμπάθεια, κάμετε ἔλεος μετὰ τῶν συνανθρώπων καὶ συνδούλων σας, γιὰ νὰ βρεῖτε ἔλεος. Ὅρος ἀπαραίτητος καὶ ἀπαράβατος τοῦτος. Σβῆστε, λησμονεῖστε, διαγράψτε ὅ,τι κακὸ σᾶς ἔκαναν οἱ ἄλλοι, γιὰ νὰ σβήσῃ καὶ ὁ Θεὸς τὰ δικά σας ἁμαρτήματα. Συγχωρεῖστε, γιὰ νὰ συγχωρηθεῖτε. Διότι ἂν δὲν συγχωρήσετε, δὲν θὰ συγχωρηθεῖτε. Καὶ τώρα Μεγάλη Σαρακοστή. Καιρὸς μετανοίας, καιρὸς συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως, καιρὸς ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς θερμῆς. Πῶς θὰ ζητήσετε συγχώρηση ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν κρατεῖτε μῖσος καὶ κακία στὴν ψυχὴ σας; Πῶς θὰ λάβετε ἄφεση μὲ τὴν ἐξομολόγησή σας γιὰ νὰ προσέλθετε στὴν θεία Κοινωνία, ἀφοῦ σεῖς

δὲν παρέχετε στοὺς ὁμοίους σας, τοὺς συναμαρτωλοὺς σας ἄφεση; Ἀδύνατο. Συγχωρεῖστε, λοιπόν, γιὰ νὰ συγχωρηθεῖτε. Μαζί μὲ τίς τροφές νηστεύσατε καὶ τίς κακίες. Καὶ πρώτη ἀπὸ ὅλες νηστεύσατε καὶ βγάλτε ἀπὸ μέσα σας τὴν μνησικακία. Ἄφεση ἃς δώσουμε γιὰ νὰ λάβουμε παρὰ τοῦ Πατρὸς μας ἄφεση καὶ σωτηρία.

ε) Νηστεία κενοδοξίας.- Ταπεινὴ ἄρετή. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει μόνο κακίες, τίς ὁποῖες πρέπει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του νὰ ξερριζώσει, ἔχει καὶ ἀρετές, ἔχει ἔργα καλὰ καὶ θεάρεστα, τὰ ὁποῖα γιὰ νὰ μένουν καλὰ καὶ θεάρεστα, γιὰ νὰ μένουν ἀρετές καὶ νὰ μὴ μετατρέπωνται σέ κακίες, ποὺ μισεῖ ὁ Θεὸς καὶ καθιστοῦν ἔνοχο τὸν ἄνθρωπο, ἔχει χρέος νὰ τίς προστατεύει ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῆς οἰήσεως καὶ τοὺς σπίλους τῆς κενοδοξίας. Διότι τοῦ Χριστιανοῦ ἡ ἀρετὴ, γιὰ νὰ εἶναι καὶ νὰ μένει ἀρετὴ, πρέπει νὰ εἶναι πρωτίστως ταπεινὴ, νὰ φέρεται ἐπάνω στὸ ἄρμα τῆς ταπεινώσεως καὶ νὰ σκεπάζεται ἀπὸ τὸ πέπλο τῆς ταπεινοφροσύνης. Μία τέτοια ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὁ Χριστὸς τὸ θαυμαστὸ ἐκεῖνο· *«προσέχετε, τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς...»*. Καὶ *«ὅταν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν»*, μὴ τὴν διαλαλήσεις δηλαδὴ τὴν ἐλεημοσύνη σου. Καὶ πάλιν *«σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου»*,¹⁵ νὰ μὴ παίρνει εἰδηση

---

¹⁵ Ματθαίου στ' 1-3.

τὸ ἀριστερό σου χέρι τί δίνει τὸ δεξί σου. Τόσο ταπεινά, τόσο κρυφὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων νὰ γίνεται ἀπὸ σὲ ἡ ἐλεημοσύνη σου.

Μία ἄλλη ἔνθεη πράξη ἀρετῆς καὶ τὴν ἀρετὴ καλλιεργοῦσα καὶ προάγουσα εἶναι ἡ θερμὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα προσευχή μας. Καὶ αὕτη ταπεινά, στὰ κρυφὰ, μᾶς εἶπε ὁ Χριστὸς μας νὰ γίνεται. *«Καὶ ὅταν προσεύχη (ὅταν θὰ κάνεις τὴν προσευχή σου), οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν (ἀγαποῦν) ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις... σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἵσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ»*.¹⁶ Δηλαδή καὶ ἡ προσευχή σου, γιὰ νὰ γίνεται ἀρεστὴ στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐλκύει ἐπάνω σου τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογία καὶ χάρη, καὶ αὕτη ταπεινὴ πρέπει νὰ εἶναι, νὰ ἀποφεύγει τὴν δημοσιότητα καὶ μακρὰ ἀπὸ τὰ μάτια καὶ τίς ἐπιδοκimasίες τῶν ἀνθρώπων νὰ λαμβάνει χώρα.

Ἴδου τώρα καὶ ἡ εἰδικὴ ἔνθεη καὶ θεάρεστη καὶ εὐλογημένη πράξη καὶ ἀρετὴ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ Νηστεία. Τὴν νηστεία οἱ Φαρισαῖοι τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς τὴν ἔκαναν ὄχι γιὰ τὸν Θεὸ καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ τους, παρὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄνθρωποι ἀνθρωπάρεσκοι, ματαιόδοξοι, σφόδρα ὑπερήφανοι καὶ κενόδοξοι, ὅπως ὅλα τους τὰ καλά, ἔτσι καὶ τὴν νηστεία τους τὴν ἔκαναν γιὰ νὰ ἀγρεύσουν ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια ἀνθρώπινα, γιὰ νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων· τί ἅγιοι ἄνθρωποι ποὺ εἶναι! τί θεοσεβεῖς ! τί

---

¹⁶ Ματθαίου στ' 5, 6.

νηστείες που κάνουν, τί ἐγκράτεια που τηροῦν! Ἀλλ' ἔτσι κέρδιζαν τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἔχαναν ὅμως τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε γι' αὐτοὺς «*Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν*». Γι' αὐτὸ ἐντονα παραγγέλλει σέ μᾶς καὶ λέγει: «*Ὅταν (σεῖς) νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί... σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ*» στήν ἡμέρα τῆς Κρίσεως τῆς δικαίας. Δηλαδή, κρύψε, Χριστιανέ, κρύψε τὴν νηστεία σου, φύλαξέ την ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων, σκέπασέ την μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη γιὰ νὰ σοῦ μείνει ἀρετὴ καὶ πράξη ἀξιέπαινη καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀξιόμισθη. Γενικῶς ὅλα τὰ καλὰ, ὅλες τίς ἀρετές σας ὅλης σας τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τώρα τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστή, προστατεύστε ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῆς οἰήσεως καὶ κενοδοξίας γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν ἀξία τους. Ταπεινὴ νηστεία, ταπεινὴ ἀρετὴ ἀσκεῖστε, γιὰ νὰ ἔχετε ἀπὸ τὸν ἅγιο Θεὸ μισθὸ καὶ εὐλογία.

στ) Ν η σ τ ε ί α φ ι λ ο π λ ο υ τ ί α ς.- Ἐ λ ε η μ ο σ ύ ν η. Ἡ παραγγελία τοῦ Κυρίου, ἐπιβάλλει τὴ νηστεία τῆς φιλοπλουτίας καὶ φιλαργυρίας καὶ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἀγαθοεργίας. Τὸ τί λέει τὸ γνωρίζουμε «*Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι· θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν*

οὐδὲ κλέπτουσιν· ὅπου γάρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν»...». Διπλοὶ θησαυροί, ὅπως ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά τοῦ Κυρίου παρατίθενται ἐδῶ στὸν ἄνθρωπο, στὸν Χριστιανό. Θησαυροὶ ἐπίγειοι καὶ θησαυροὶ ἐπουράνιοι. Οἱ πρῶτοι εἶναι γιὰ τοὺς λίγους, οἱ δεύτεροι γιὰ ὅλους. Οἱ ἐπίγειοι θησαυροὶ εἶναι ὑλικοί, ἐπικίνδunami, φευγαλέοι, φθαρτοί. Οἱ ἐπουράνιοι θησαυροὶ εἶναι πνευματικοί, ἀκίνδunami, ἀναφαίρετοι, ἄφθαρτοι, ἀθάνατοι. Κόποι τεράστιοι χρειάζονται καὶ ἀγῶνες πολλοὶ καὶ ἀγωνίες καὶ πόνοι καὶ ἀγρυπνίες καὶ φιλονεικίες καὶ μάχες, ἀλλὰ καὶ φιλοπλουτία καὶ φιλαργυρία πολλή καὶ ἁμαρτία μεγάλη, ψεύδη καὶ ἀπάτες καὶ κλοπές καὶ δολιότητες καὶ ὅλες τοῦ διαβόλου οἱ τέχνες, γιὰ νὰ ἀποκτηθοῦν τὰ μεγάλα πλούτη καὶ νὰ μαζευθοῦν οἱ ὑλικοὶ καὶ ἐπίγειοι, οἱ φθαρτοὶ καὶ ἐπικίνδunami θησαυροί. Καὶ στὸ τέλος καὶ κλέπτες, καὶ διαρρηκτες, καὶ σκουλήκια καὶ θάνατος τοὺς διασκορπίζει. Ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο συμβαίνει μὲ τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς, μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὺς οὔτε κλέπτες μποροῦν νὰ τοὺς ἀρπάσουν οὔτε διαρρηκτες νὰ τοὺς ἐπιβουλευθοῦν οὔτε σκόροι καὶ σκουλήκια νὰ τοὺς καταφάγουν οὔτε θάνατος νὰ τοὺς ἀφανίσει καὶ διασκορπίσει. Οἱ πνευματικοὶ τοῦ Οὐρανοῦ θησαυροὶ μένουν ἀσύλητοι, ἀσύλληπτοι, ἀσφαλεῖς, αἰωνίως σταθεροὶ καὶ ἀμετακίνητοι καὶ ἀμεταβίβαστοι. Καὶ εἶναι οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα καὶ εὐφροσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγίων τοῦ Θεοῦ, τῶν τρισενδόξων πολιτῶν τῆς οὐρανίου τοῦ Θεοῦ βασιλείας.

Εἶναι, λοιπόν, οἱ θησαυροί, στούς ὁποίους πρέπει νὰ κολλήσῃ ἡ καρδία μας, νὰ δοθεῖ ὅλη, νὰ τοὺς σκέπτεται, νὰ τοὺς ποθεῖ, νὰ τοὺς ζητεῖ, καὶ ἀπαρνούμενη τοὺς ἐπιγείους μὲ ὅλες τῆς τίς δυνάμεις νὰ ἐπιδιώκει τοὺς οὐρανίους τούτους θησαυροὺς καὶ μόνο αὐτοὺς γιὰ νὰ ἀσφαλίζει τὸν ἑαυτὸ τῆς. Τοὺς ἀθανάτους τοῦ οὐρανοῦ θησαυρούς.

Ἄλλὰ πῶς ἀποκτῶνται, πῶς κερδίζονται οἱ οὐράνιοι αὐτοὶ θησαυροί; Ἀποκτῶνται καὶ ἐξασφαλίζονται μὲ τὴν θυσία καὶ προσφορὰ τῶν ἐπιγείων. Ἔχεις ἐπίγεια ἀγαθὰ, θησαυροὺς ὑλικούς; Δῶσε τὰ ἐπίγεια καὶ κερδίζεις τὰ οὐράνια, πρόσφερε τὰ φθαρτὰ νὰ ἐξασφαλίσῃς τὰ ἄφθαρτα. Θυσίασε τὰ ὑλικά καὶ σέ ἀντικατάσταση καὶ ἀνταμοιβὴ λαμβάνεις τὰ πνευματικά. Δηλαδή νήστεψε τὴν φιλοπλουτία, νήστεψε τὴν φιλαργυρία, ἄσκησε τὴν ἀγαθοεργία, κάμε ἐλεημοσύνη, σκόρπισε στοὺς πτωχοὺς, τοὺς γυμνοὺς, τοὺς ἀστέγους, τοὺς ἀνέργους, τοὺς ἀρρώστους, τίς χῆρες καὶ τὰ ὀρφανὰ, σ' αὐτοὺς καὶ σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀνάγκης, ποὺ δὲν εἶναι ξένοι σέ σένα ἀλλ' ἀδελφοί σου, σκόρπισε τὰ πλούτη σου, τοὺς θησαυροὺς σου, τὰ ἀγαθὰ σου, γίνε πτωχὸς καὶ ἐσύ χάρη αὐτῶν καὶ τότε ἐξασφαλίζεις τὰ ἀνεκτίμητα. Τότε δίνεις τὰ ὑλικά καὶ λαμβάνεις *«ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια, ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν φθαρτῶν τὰ ἄφθαρτο»*, ὅπως ἀναφέρει στὴν λειτουργία του καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. Καὶ ποία ἄλλη καταλληλότερη ἐποχὴ νὰ νηστεύσῃ ὁ Χριστιανὸς τὰ πάθη τῆς πλεονεξίας καὶ φιλοπλουτίας καὶ σκορπίζοντας στοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς του τὰ ὑλικά καὶ φθαρτὰ ἀργύρια καὶ πλούτη νὰ ἐξασφαλίσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του τὰ ἐπουράνια,

ποία ἄλλη πιὸ κατάλληλη ἐποχὴ ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α΄ . ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. Ἐπιμέλεια γιὰ τὸν εὐπρεπισμὸ τῶν Ἱερῶν Ναῶν, ὥστε νὰ συμβάλει στὴν βίωση τῆς Ἑβδομάδος τοῦ Πάθους

α΄. Ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος τῶν Ἱερῶν Ναῶν πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ὅλο κλίμα καὶ τὸ λειτουργικὸ ἥθος τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας, δηλαδὴ κατανυκτικὸς καὶ πένθιμος. Πενθοῦμε ὄχι γιὰ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλὰ γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Χριστὸς θυσιάστηκε στὸν Σταυρό (Λουκᾶ κγ΄, 28-29).

β . Τὰ καλύμματα τῆς Ἀγίας Τραπέζης νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων μέχρι τὸ πέρας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς πένθιμα.

γ . Ὁ φωτισμὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐσπερινῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγοστός. Δέν ταιριάζουν ἄπλετες φωτοχυσίες μὲ τὸν κατανυκτικὸ χαρακτήρα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Τὸ ὀλιγοστὸ καὶ μελιχρὸ φῶς, μαζί μὲ τὴν

τρεμάμενη φλόγα τῶν κανδηλιῶν καὶ τῶν κεριῶν συντελοῦν στήν αὐτοσυγκέντρωση τῶν πιστῶν.

2. Ἱερὲς Ἀκολουθίες

α'. Εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξη

Ὅλες οἱ Ἱερὲς Ἀκολουθίες θὰ τελεσθοῦν ὅπως προβλέπει τὸ «ΤΥΠΙΚΟΝ» τῆς θείας λατρείας τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας καὶ ἀναγράφεται στὸ ἐκδιδόμενο καὶ ἐγκεκριμένο ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας μας τόμο τῶν ΔΙΠΤΥΧΩΝ.

β . Ἡ ἀπόδοση τῶν ὕμνων

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρέπει νὰ ἀποδίδονται ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ἱεροψάλτες μὲ προσοχή, σύμφωνα μὲ τὰ μουσικὰ βιβλία καὶ χωρὶς ἔντονους λαρυγγισμοὺς καὶ ἐπιδείξεις. Πρόκειται γιὰ μέλη καθιερωμένα, ποὺ πρέπει νὰ ψάλλονται κατὰ τὸ ἦθος καὶ ὕφος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δεητικὰ καὶ κατανυκτικά. Συστήσατε στοὺς Ἱεροψάλτες, νὰ μελετήσουν τὰ μέλη αὐτά, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν ἀπαράδεκτους αὐτοσχεδιασμούς. Τὰ μέλη ψάλλονται οὔτε πολὺ ἀργά, οὔτε πολὺ γρήγορα. Ἡ μεσότης εἶναι ἡ εὐπρόσδεκτος ἐνδεδειγμένη πρακτική. Μερικὰ μέλη π.χ. τὸ «*Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται...*», τὸ «*Τὸν Νυμφῶνά Σου βλέπω...*» κλπ. εἶναι πολὺ γνωστὰ στὸ ἐκκλησίασμα, καὶ τὰ συμψάλλει μὲ τοὺς Χοροὺς τῶν Ἱεροψαλτῶν. Συστήσατε στοὺς Ἱεροψάλτες νὰ διευκολύνουν τὸν λαὸ στήν

συμφαλμωδία καὶ νὰ ἀποφεύγουν μουσικὲς γραμμὲς ἄγνωστες στοὺς πιστοὺς ποὺ συμφάλλουν. Ἡ συμφαλμωδία δημιουργεῖ κατάνυξη καὶ ἐμπειρία συμμετοχῆς στὴν προσευχὴ καὶ στὴν λατρεία. Βοηθήσατε τὸν λαό μας νὰ συμμετέχει ὃ αὐτὴ καὶ μὴν τὸν ἀγνοεῖτε. Οἱ Ἱερές Ἀκολουθίες δὲν εἶναι μουσικὲς συναυλίες οὔτε Ὁπερες.

γ'. «*Μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας*» (πρὸς Ἑβραίους ιβ' 28)

Δέν νομίζω, ὅτι χρειάζεται νὰ τονίσω, πὼς δὲν δικαιολογεῖται καμμία βιασύνη στὶς Ἱερές Ἀκολουθίες τὴν Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Κανένα τροπάριο δὲν πρέπει νὰ παραλειφθεῖ χάριν δῆθεν συντομίας. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ψάλλονται δῖς. Αὐτὸ νὰ τηρηθεῖ. Οἱ πιστοὶ κρατοῦν βιβλία στὰ χέρια τους καὶ παρακολουθοῦν τὰ ψαλλόμενα μέλη. Ἄν παραλείψετε κάποιο, θὰ γίνῃ ἀντιληπτό, θὰ σκανδαλίσετε καὶ θὰ ἐπικριθεῖτε. Ἄλλωστε δὲν θὰ κερδίσετε χρόνο. Μία φορὰ τὸν χρόνο ψάλλονται αὐτά. Κάθε παράλειψη προδίδει ἔλλειψη εὐλάβειας, καὶ ἀκόμη διάθεση περιφρονήσεως πρὸς τὴν προσευχὴ, ἐπειδὴ κάθε Ἱερὴ Ἀκολουθία εἶναι μία προσευχή. Καὶ ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνῃ μὲ φόβο Θεοῦ.

Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπει θεατρinizμούς καὶ ἐπιτηδευμένη ἐπίδειξη.

δ'. Διάρκεια

Κανονικά κάθε Ἱερὴ Ἀκολουθία Νυμφίου διαρκεῖ 2 ὥρες. Ἡ Ἀκολουθία τῶν Ἀχράντων Παθῶν 4 ὥρες. Συμβουλευθεῖτε τὸ ἰσχύον Ὁρολόγιο Πρόγραμμα τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως μας. Γιὰ τὴν τήρηση ἐπακριβῶς τοῦ ὠραρίου ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τὴν εὐθύνη φέρουν οἱ Ἐφημέριοι τῶν Ἱερῶν Ναῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ὀφείλουν νὰ συνεννοοῦνται οἱ κ. Ἱεροψάλτες καὶ οἱ κ. Ἐπίτροποι.

ε΄. Τὰ ἀναγνώσματα

Τὰ ἀναγνώσματα κατὰ τὶς Ἱερὲς Ἀκολουθίες εἶναι πολλὰ καὶ πρέπει νὰ διαβάζονται μὲ τρόπο ποὺ νὰ διευκολύνει τὴν κατανόησίν τους. Τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια, οἱ προφητεῖες, οἱ ψαλμοί, ὅλα διαβάζονται. Τόσο οἱ Ἱερεῖς ὅσο καὶ οἱ Ἱεροψάλτες, ἐπιβάλλεται νὰ προσέξουν πολὺ στὴν καλὴ καὶ κατ' ἔννοια ἀπόδοση τῶν ἱερῶν κειμένων. Ὅπου ὁ Ἱεροψάλτης δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀναγνώσει σωστά, ἅς ἀφήσει τὸ ἔργο αὐτὸ σὲ ἄλλο ἐνορίτη ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτελέσει ὀρθά. Διευκολύνει τὴν τέλεση τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν νὰ ὑπάρχει τακτικὸς Ἀναγνώστης, μὲ σωστὴ ἄρθρωση λόγου καὶ ἀνάγνωση. Ὑπάρχουν στίς Ἐνορίες μας Χριστιανοί, ποὺ ἔχουν προϋποθέσεις γι' αὐτὴ τὴν διακονία. Βοηθήσατέ τους νὰ καταρτισθοῦν καὶ ἐνθαρρύνάτε τους νὰ ἀναλάβουν τὴν ὑπεύθυνη αὐτὴ διακονία.

στ΄. Τὰ Μικρόφωνα

Ρυθμίστε τὰ μικρόφωνα νὰ λειτουργοῦν σωστὰ καὶ χρησιμοποιεῖστε τα γιὰ νὰ διευκολύνετε τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν. Τὰ ἀρύθμιστα μικρόφωνα εἶναι μάστιγα γιὰ τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ ἀλλοιώνουν τὸ ἥθος τῆς θείας Λατρείας.

3. Εὐταξία

Ἡ εὐταξία διευκολύνει τοὺς προσευχομένους πιστοὺς κατὰ τὴν τέλεση τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἰδιαίτερη μέριμνα, ὥστε ὅλοι νὰ συμμορφώνονται στὶς ὁδηγίες τῶν Ἐφημερίων

ἀ . Οἱ κ. κ. Ἐκκλησιαστικοὶ Ἐπίτροποι καλοῦνται νὰ συμβουλευθοῦν τοὺς Ἐφημερίους τους γιὰ κάθε λεπτομέρεια, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν τήρηση τῆς τάξεως μέσα στὸν ἱερὸ Ναό. Πολλὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἔγκαιρη ἐπέμβασή τους καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν ἔγκαιρη πρόβλεψη.

β'. Τό καθῆκον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων εἶναι, νὰ κατευθύνουν τοὺς ἐκκλησιαζομένους μὲ εὐγένεια πρὸς τίς θέσεις τους, νὰ προλαμβάνουν κάθε ἀταξία, νὰ ἐπιβλέπουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ ἐπιλαμβάνονται τῆς ἀντιμετωπίσεως κάθε ζητήματος, ποὺ δημιουργεῖται ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ κατὰ τὴν διάρκεια, ποὺ τελοῦνται οἱ Ἱερὲς Ἀκολουθίες. Μὲ καλὸ τρόπο, χωρὶς φωνές, χωρὶς

θυμούς καὶ ἔριδες, νὰ προσφέρουν τὶς καλὰς ὑπηρεσίες τους στὴν εὐταξία τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ.

γ . Οἱ Ἱερεῖς ὀφείλτε νὰ κινεῖσθε ἱεροπρεπῶς ἐντὸς τοῦ Ναοῦ κατὰ τὴν διάρκεια ποὺ τελοῦνται οἱ Ἱερὲς Ἀκολουθίες. Δὲν πρέπει π. χ. νὰ βγαίνετε ἀπὸ τὸ ἅγιο Βῆμα, ντυμένοι μάλιστα μὲ τὰ ἱερὰ ἄμφια, καὶ νὰ διασχίζετε τὸν ναό, νὰ μεταβαίνετε στὸ παγκάρι, νὰ δίνετε ὁδηγίες ἢ νὰ διορθώνετε ἀταξίες. Αὐτὸ ἀπαγορεύεται ἀπολύτως. Ὅ,τι θέλετε νὰ πεῖτε στοὺς Ἱεροψάλτες, στοὺς Ἐπιτρόπους καὶ στοὺς Νεωκόρους φροντίσατε νὰ τὸ πεῖτε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Συνεννοηθεῖτε ἐγκαίρως, ὥστε νὰ ἀποφεύγονται ἄσκοπες κινήσεις, φωνασκίες καὶ παρατηρήσεις κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας.

δ . Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι μὲ τὴν τέλεση κάθε Ἱερῆς Ἀκολουθίας ἡ λατρεύουσα κοινότητα προσεύχεται στὸν Θεὸ καὶ Τοῦ προσφέρει ὕμνο εὐχαριστίας. Αὐτὸ τὸ ἔργο, ἐπειδὴ εἶναι καθολικὸ προηγεῖται κάθε ἄλλου, ὅπως εἶναι ἡ προσκύνηση εἰκόνων ποὺ γίνεται ὡς προσωπικὴ εὐλάβεια, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῶν Ἐφημερίων καὶ τὴν καθοδήγηση καὶ ἐπίβλεψη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων.

4. Πνευματικὴ οἰκοδομὴ καὶ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν

Γιὰ τὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν καὶ τὴν συνειδητὴ συμμετοχὴ τους στὶς Ἱερὲς Ἀκολουθίες τῶν σωτηριωδῶν γεγονότων τοῦ Θεοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ

ἔχουμε ἐκδόσει πνευματικά βοηθήματα πού τίθενται στήν διάθεσή σας γιά νά τα ἀξιοποιήσετε ποιμαντικά. Κατά τήν ἐφετινή Μεγάλη Ἑβδομάδα θά διανείμουμε τό βιβλιδάριό μας μέ τίτλο «*Ἰησοῦς Χριστός. Πάθος – Σταύρωση - Ἀνάσταση*».

Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ χρησιμοποιεῖστε καί τὰ βοηθήματα πού ἔχει ἐκδόσει ἡ Ἱερά Μητρόπολή μας:

ἀ . «Καί ἐγὼ πρὸς Σέ ἔρχομαι»

β . «Μεγάλη Ἑβδομάδα»

γ . «Οἱ τελευταῖες ἡμέρες τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»

δ . «Ὁ Σταυρὸς στὸν οὐρανό»

ε . «Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα»

στ . «Ὁ σταυρικός θάνατος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»

ζ . «Ἡ πνευματικότητα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος»

ή . «Τό θεῖον Πάθος»

θ . «Μεγαλοβδομαδιάτικα. Συμπορευθῶμεν αὐτῷ»

ί . «Ζωοποιὸς νέκρωση»

ια . «Εἰσοδικὸ στήν περίοδο τοῦ Τριωδίου»

ιβ . «Εἰσοδικὸ στήν Μεγάλη Ἑβδομάδα».

ιγ . «Καταγγέλων τό μαρτύριον τοῦ Θεοῦ»

ιδ . «Ὁ Ἐνδοξος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός»

ιε . «Ἀβεβαιότητες καί βεβαιότητες»

ιστ . «Ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρός»

ιζ . «Ὁ Χριστός μεθ' ἡμῶν»

ιή .«Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»

ιθ . «Ἀναμένοντας τὴν ἔλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Οἱ πιστοὶ δύνανται νὰ ἐνημερωθοῦν γιὰ τὸ Πρόγραμμα Χοροστασιῶν μας στὴν ἱστοσελίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Β . ΕΙΔΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Εἰσερχόμαστε στὴν παροχὴ εἰδικῶν ὁδηγιῶν γιὰ τὴν τέλεση τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν αὐτῆς τῆς Ἑβδομάδος τῶν Παθῶν.

1. Ἀκολουθίες Νυμφίου

ά . Θυμίαμα μὲ τὸ «Κατζίον»

Στὸ «Ἐπακοῦσαι σου Κύριος...» ποὺ ἀπαγγέλλεται ἀπὸ τὸν Ἀναγνώστη ἀργῶς καὶ ἐμμελῶς - δηλαδὴ ὅπως ὁ Ἀπόστολος- ὁ Ἱερέας μὲ μῶβ ἢ μαῦρο ἐπιτραχήλιο καὶ φαιλόνιο θυμιάζει μὲ τὸ «κατζίον» τὴν ἁγία Τράπεζα, τὶς εἰκόνες τοῦ Τέμπλου καὶ τὸν λαό. Προπορεύονται αὐτοῦ δύο παιδιὰ μὲ λαμπάδες, ποὺ πρέπει νὰ γνωρίζουν καλὰ τὴν διαδρομὴ ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν μέσα στὸν Ναό, ὥστε νὰ μὴν δημιουργεῖται σύγχυση. Ὁ Ἱερέας πρέπει νὰ τὰ διδάξει τὴν διαδρομὴ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, ἐπίσης τὸ πῶς καὶ ποῦ θὰ ἴστανται.

Τὸ θυμιάτισμα μὲ τὸ «κατζίον» θέλει τέχνη. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχετε, πρέπει νὰ ἐξασκηθεῖτε. Ὁ Ἱερέας κινεῖ ρυθμικὰ καὶ ἤρεμα τὸ

«κατζίον» κάνοντας τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ὥστε νὰ ἀκούγεται ὁ ἦχος τῶν κωδωνίσκων χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖ.

β . Λιτανεία ἱερῶν Εἰκόνων

Τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων γίνεται ἡ λιτανεία τῆς ἱερᾶς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου, ὡς ἐξῆς· Μόλις ὁ Ἱεροψάλτης ἀρχίσει νὰ ψάλει τὸ «*Ἰδού, ὁ Νυμφίος ἔρχεται...*» ὁ Ἱερέας, φορώντας φαλόνιο, ἀφοῦ προηγουμένως θυμιάσει τὴν ἱερὰ εἰκόνα τοῦ «*Νυμφίου*» ἡ ὁποία εὐρίσκεται στὴν ἁγία Τραπέζα, τὴν ἀναλαμβάνει στὰ χέρια του, τὴν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸν λαό, καὶ προπορευομένων λαμπαδούχων, ἑξαπτερύγων καὶ τοῦ θυμιατοῦ, ἀρχίζει νὰ τὴν λιτανεύει κινούμενος ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς ἁγίας Τραπέζης, πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ γύρω ἀπὸ αὐτή, κατευθύνεται πρὸς τὴν βορεινὴ θύρα τοῦ ἱεροῦ Βήματος καὶ ἐξερχόμενος διασχίζει λιτανευτικὰ καὶ ἀργὰ ὅλο τὸν ἱερὸ Ναὸ τὸ δεξιὸ καὶ ἀριστερὸ κλίτος. Πρὸς διευκόλυνση τῆς πορείας τῆς λιτανείας πρέπει νὰ διδάξετε εἴτε τὰ παιδιὰ εἴτε ἓνα Ἐκκλησιαστικὸ Ἐπίτροπο, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ προπορεύεται. Οἱ λοιποὶ Ἐφημέριοι ποὺ εἶναι παρόντες στὴν Ἱερὰ Ἀκολουθία, ἀκολουθοῦν τὴν λιτανεία φοροῦντες τὰ ἄμφια τους, ἀσκεπεῖς, κρατοῦντες ἀναμμένη λαμπάδα. Ὁ Ἱερέας μὲ τὴν εἰκόνα περιέρχεται τὸν Ναὸ καὶ ὅταν φθάσει στὸν Σολέα τὴν ἀποθέτει στὸ εὐπρεπισμένο δισκέλιο ποὺ ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ τοποθετηθεῖ ἐκεῖ. Τὴν θυμιάζει, καὶ ἀφοῦ κάνει 3 μετάνοιες, τὴν προσκυνεῖ, καὶ ἀποχωρεῖ στὸ ἅγιο Βῆμα.

γ'. Ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν Εἰκόνων

Τὸ προσκύνημα τῆς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου ἀπὸ τοὺς πιστοὺς θὰ γίνεῃ μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας. Ἐντεταλμένοι ἐνορίτες θὰ πρέπει νὰ φυλάσσουν τὶς εἰσόδους τοῦ Σολέα ὑποδεικνύοντας στοὺς πιστοὺς νὰ παραμείνουν στὶς θέσεις τους γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀκαταστασία. Ὑποχρεοῦμαστε νὰ καταρτίσουμε τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποκτήσουν λειτουργικὴ ἀγωγή καὶ «*πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος*» (πρὸς Τιμόθεον Α' γ', 15).

Μετὰ τὴν Ἱερὰ Ἀκολουθία, τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, τὸ προσκυνητὰρι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὴν οἰκεία θέση στὴν εἴσοδο τοῦ κυρίως Ναοῦ, ὥστε νὰ προσκυνοῦν οἱ πιστοὶ προσερχόμενοι στὶς Ἱερές Ἀκολουθίες τὶς ἐπόμενες ἡμέρες, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦν.

Στοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς ποὺ θὰ χοροστατήσουμε σὲ Ἱερὰ Ἀκολουθία Νυμφίου, τὸ προσκυνητὰρι μὲ τὴν εἰκόνα πρέπει νὰ εὐρίσκεται στὸν Σολέα γιὰ νὰ προσκυνήσουμε στό «*Αἰνεῖτε...*».

δ' . Ἡ ἀνάγνωση τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν

Τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῶν Ὁρθρῶν καὶ τῶν Προηγιασμένων ἀναγινώσκεται ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη εὐκρινῶς καὶ μὲ ἔννοια. Ἀπαγορεύουμε τὴν ψαλτὴ ἀπόδοση τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος, διαρκούσης τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας. Ἀπαγγέλλονται ἐμμελῶς τὸ 12ο Εὐαγγέλιο τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης

Παρασκευῆς, τῶν Ἀχράντων Παθῶν, τὸ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τῆς Ἀποκαθηλώσεως τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, γιὰ νὰ δοθεῖ ἄρκετὸς χρόνος στὴν Ἀποκαθήλωση τοῦ Ἑσταυρωμένου καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ὁ Ἱερέας ἀναγινώσκοντας μὲ κατάνυξη τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο φέρει ἐπιτραχήλιο καὶ φαιλόνιο. Ὁ Διάκονος, κατὰ μὲν τὶς Ἱερές Ἀκολουθίες τοῦ Νυμφίου στέκεται δεξιὰ τοῦ Ἱερέα ποὺ ἀπαγγέλλει ἀπὸ τὴν Ὠραία Πύλη τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο, κατὰ δὲ τὶς Προηγιασμένες ἀπαγγέλλει αὐτὸς τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸν Ἄμβωνα.

έ . Τὸ θυμίαμα τῆς Θ' ὥδης τοῦ Κανόνος

Στὴν Θ' ὥδῃ τοῦ Κανόνος ὁ Ἱερέας ἢ ὁ Διάκονος, θυμιάζει κανονικὰ μὲ τὸ σύνηθες θυμιατό.

στό . Προσκύνηση τῆς ἱερᾶς Εἰκόνης ἀπὸ τὸν Ἀρχιερέα

Στό «Αἰνεῖτε...» τῶν Αἰνῶν, ὅπου χοροστατεῖ Ἀρχιερέας, κατέρχεται ἀπὸ τὸν Ἀρχιερατικὸ θρόνο καὶ προσκυνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται στὸν Σολέα. Πρὸς τοῦτο ἐγκαίρως, καὶ ἐνῶ ψάλλεται τό «Πᾶσα πνοή...», ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Βῆμα ὁ Ἀρχιδιάκονος μὲ τρικέρι καὶ ὁ β' διάκονος μὲ δικέρι καὶ στέκονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου. Τὸ αὐτὸ πράττουν καὶ ὅλοι οἱ συμμετέχοντες στὴν Ἱερὰ Ἀκολουθία Πρεσβύτεροι ποιήσαντες σχῆμα. Μόλις ὁ Πρωτοψάλτης τελειώσει τό «Πᾶσα πνοή...» ἀρχίζει ὁ

Λαμπαδάριος τό «Αἰνεῖτε...» σέ ἀργό μέλος Ἰακώβου τοῦ Πρωτοψάλτου. Τότε ὁ Ἀρχιερέας κατέρχεται ἀργὰ ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ προπορευομένων τῶν Διακόνων κατευθύνεται πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου καὶ προσκυνεῖ αὐτὴ κάνοντας τρεῖς μετάνοιες. Τελειώνοντας τὴν προσκύνηση, λαμβάνει τὸ τρικέρι καὶ ἀρχίζει νὰ εὐλογεῖ τὸν λαό, τοῦ δεξιοῦ Ἱεροψάλτου ψάλλοντος ἥπια τό «Εἰς πολλά ἔτη». Ἐπιστρέφει στὸν θρόνο σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὸ τέλος τοῦ «Αἰνεῖτε...». Τότε οἱ Ἱερεῖς ποιήσαντες σχῆμα, μεταβαίνουν πρὸ τῆς Εἰκόνας, κάνουν 3 μετάνοιες, προσκυνοῦν ἀνὰ δύο, κάνουν ἄλλες 3 μετάνοιες καὶ ἀφοῦ ἔρθουν πρὸ τοῦ θρόνου ποιοῦν σχῆμα καὶ ἀπέρχονται στὸ ἅγιο Βῆμα.

ζ . Τὰ τροπάρια τῶν Αἵνων

Τὰ τέσσερα τροπάρια τῶν Αἵνων, ψάλλονται ὅλα χωρὶς περικοπές, ὡς ὀρίζει τὸ «*Τυπικόν*» Ὅπου πρέπει νὰ ψαλοῦν δύο φορές, νὰ ψαλοῦν, ὡς προελέχθη.

ή . Τὸ κήρυγμα

Τὸ κήρυγμα γίνεται συνήθως μετὰ τὰ «*Πληρωτικά*» καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ «*Ἀπόστιχα*». Εὐνόητον, ὅτι τὸ κήρυγμα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγόλεπτο, σὲ τόνο ἥπιο, χωρὶς ρητορισμοὺς καὶ ἔντονες φωνές, ἐποικοδομητικό, ἐπίκαιρο καὶ κατανυκτικό. Χρειάζεται ἔμπνευση, βίωμα, θεολογικὴ κατάρτιση, προσευχὴ καὶ προετοιμασία.

2. Προηγιασμένες

Τὸ πρωῒ τῆς Μεγάλης Δευτέρας, Μεγάλης Τρίτης καὶ Μεγάλης Τετάρτης τελοῦνται Προηγιασμένες. Κατ' αὐτὰς καλὸ εἶναι νὰ προτρέψετε μὲ ἀνακοινώσεις νὰ κοινωνήσουν τὰ μικρὰ παιδιά, οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἡλικιωμένοι. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ σχετικὴ ἐνημέρωση τῶν πιστῶν ἐγκαίρως.

3. Μεγάλη Τετάρτη

ά . Τὸ ἅγιο Εὐχέλαιο τελεῖται κανονικὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Τετάρτης τὴν ὠρισμένη ὥρα, ἀπὸ τοὺς Ἑφημερίους τῆς Ἑνορίας.

β . Ἡ Ἱερὴ Ἀκολουθία τοῦ Νιπτῆρος τὸ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Τετάρτης θὰ τελεσθεῖ κανονικά. Στό «*Ὅτε οἱ ἔνδοξοι Μαθηταί...*» λιτανεύεται ἡ εἰκόνα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἀπαράλλακτα, ὅπως ἡ εἰκόνα τοῦ Νυμφίου τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων ἑσπέρας.

4. Μεγάλη Πέμπτη

ά . Τὸ πρωῒ τῆς Μεγάλης Πέμπτης τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μὲ ἄμφια λαμπρά, ὅχι πένθιμα. Κατὰ προτίμηση κόκκινα. Στὶς Ἑνορίες μας τελοῦνται δύο θεῖες Λειτουργίες, κατὰ τὸ καθορισμένο πρόγραμμα.

Ἐπειδὴ τὴν ἡμέρα αὐτὴ, ὅπως καὶ αὐτὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, προσέρχονται ἀθρόα οἱ πιστοὶ νὰ μεταλάβουν τῶν Ἀχράντων

Μυστηρίων, πρέπει νὰ ἐντείνουμε τὴν μέριμνά μας, ὥστε νὰ κατηχήσουμε σωστὰ τοὺς πιστοὺς μας νὰ γνωρίσουν τὴν οὐσία τοῦ Μυστηρίου αὐτοῦ καὶ νὰ συμμετέχουν σὲ αὐτό *«μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης»*.

β . Ἡ θεία Λειτουργία τελεῖται συνημμένως στὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἡ εἴσοδος γίνεται μὲ τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο.

γ . Τὸ ἐκτενὲς εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ἀναγιγνώσκεται χύμα.

δ . Ὅσοι Ἐφημέριοι θὰ ἐτοιμάσουν Ἅγιο Ἄρτο, γιὰ νὰ κρατηθεῖ στὸ Ἀρτοφόριο, πρέπει νὰ προσέξουν, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ἔργο τους μὲ εὐλάβεια. Γιὰ τὸν τρόπο ἀφυγράνσεως ἤτοι ἐψήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου ἔχουμε δώσει σχετικὲς ὁδηγίες.

ε . Στὴν Ἀκολουθία τῶν Ἀχράντων Παθῶν τὰ *«Ἀντίφωνα»* ψάλλονται σὲ γοργὸ ρυθμό, εἰρμολογικό. Τὰ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα διαβάζονται ὅλα ἀπὸ τὴν Ὠραία Πύλη, πλὴν τοῦ τελευταίου ποὺ ψάλλεται. Μετὰ ἀπὸ κάθε Εὐαγγέλιο ὁ Ἱεροψάλτης λέγει· *«Δόξα τῇ μακροθυμίᾳ Σου Κύριε, δόξα σοι»*. Μόνο μετὰ τὸ 12ο λέγει· *«Δόξα Σοι Κύριε, δόξα Σοι»*.

στ . Ἡ ἔξοδος τοῦ Ἑσταυρωμένου γίνεται ὡς ἑξῆς:

Ὁ προεξάρχων τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας Ἱερέας προετοιμάζει τὸν Ἑσταυρωμένο γιὰ τὴν λιτανεία ποὺ ἔχει μετακινηθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὴν μόνιμη θέση του, ἔχει ξεσκονισθεῖ καλὰ καὶ ἔχει τοποθετηθεῖ ὀρθίος στὸν τοῖχο μέσα στὸ ἱερὸ Βῆμα. Ὁ Ἱερέας, φέροντας ἐπιτραχήλιο καὶ φαιλόνιο, λαμβάνει τὸν Σταυρὸ μετὰ τὸ εἶ Εὐαγγέλιο στὸ ιεὶ *«Ἀντίφωνο»* καὶ τὸν τοποθετεῖ μπροστὰ στὴν ἀγία Τραπέζα μὲ

μέτωπο πρὸς τὸν λαό. Καθὼς οἱ Ἱεροψάλτες ψάλλουν τὰ τροπάρια τοῦ οἰκείου «Ἀντιφώνου», ὁ Ἱερέας θυμιάζει τὸν Σταυρό, ποὺ στηρίζεται στὴν ἀγία Τράπεζα ἢ ὑποβαστάζεται ἀπὸ ἕτερο Συνεφημέριό του. Μετὰ τὸ θυμίαμα κάνει 3 μετάνοιες καὶ προσκυνεῖ τὸν Ἑσταυρωμένο. Ὅταν οἱ Ἱεροψάλτες τελειώσουν καὶ τὸ τελευταῖο τροπάριο τοῦ «Ἀντιφώνου» καὶ ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη σιγή, ὁ Ἱερέας ἀφήνει λίγα δευτερόλεπτα σιωπῆς νὰ περάσουν καὶ ἀρχίζει σιγά-σιγά νὰ ἀπαγγέλλει τὸν ἅ στίχο τοῦ τροπαρίου «*Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου...*» τρεῖς φορές κρατώντας χρονικὴ ἀπόσταση τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλη. Καλὸ εἶναι νὰ συγχρονισθεῖ τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ ἡ κρούση τῆς καμπάνας, ὥστε νὰ κτυπᾷ πένθιμα στὴν διάρκεια τῶν διακοπῶν τῆς φωνῆς τοῦ Ἱερέως καὶ σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς λιτανείας τοῦ Ἑσταυρωμένου μέσα στὸν ἱερὸ Ναό. Λέγοντας ὁ Ἱερέας γιὰ τρίτη φορὰ τὰ «*Σήμερον κρεμᾶται...*» σηκώνει τὸν Σταυρό, στρέφεται πρὸς τὸν λαό καὶ τὸν ἐπιδεικνύει καὶ ἀρχίζει νὰ τὸν λιτανεύει, πηγαίνοντας δεξιὰ καὶ γύρω-γύρω ἀπὸ τὴν ἀγία Τράπεζα πρὸς τὴν βορεινὴ θύρα τοῦ ἁγίου Βήματος. Ἀπαγγέλλει ἀργά-ἀργὰ καὶ μὲ διακοπές, ὑπολογίζοντας νὰ ὀλοκληρώσει τὴν ἀπαγγελία, ὅταν θὰ ἔχει διασχίσει ὅλο τὸν Ναὸ καὶ θὰ ἔχει φθάσει στὸν Σολέα. Προηγοῦνται τοῦ Ἱερέως οἱ λαμπαδοῦχοι, τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ τὸ θυμιατό. Ὅταν φθάσουν στὸν Σολέα, τοποθετεῖ τὸν Σταυρὸ στὴν ἐτοιμασμένη θέση καὶ καθὼς οἱ Ἱεροψάλτες ἐπαναλαμβάνουν ψαλτὰ τὸ «*Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ...*» θυμιάζει. Στὸ «*Προσκυνοῦμέν σου τὰ Πάθη Χριστέ*» ὁ Ἱερέας

κάνει σεμνοπρεπῶς 3 μετάνοιες καὶ προσκυνεῖ τὸν Ἑσταυρωμένο καὶ ἀποχωρεῖ μέσα στὸ ἅγιο Βῆμα.

ζ . Ἡ προβλεπομένη δισκοφορία διεξάγεται μετὰ τὸ πέμπτο Εὐαγγέλιο κατὰ τὴ διάρκεια πού θὰ ψάλλονται τό ἰγ καί τό ιδ Ἀντίφωνο καί πρό τοῦ ιέ Ἀντιφώνου «*Σήμερον κρεμᾶται...*». Ἐνημερῶστε τοὺς Ἱεροψάλτες νά δώσουν τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο στοὺς ἐπιτρόπους πού θὰ περιφέρουν τὸν δίσκο νά ὀλοκληρώσουν τὴν διακονία τους ἐγκαίρως.

ή . Ἡ προσκύνηση τοῦ Ἑσταυρωμένου ἀπὸ τοὺς πιστοὺς νὰ γίνει μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας. Πρὸς τοῦτο θὰ ἐπαναληφθεῖ καὶ ἐδῶ ὅ,τι προελέχθη γιὰ τὴν προσκύνηση τῆς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου. Δηλαδή ἐντεταλμένοι ἐνορίτες θὰ κρατοῦν τὶς θύρες τοῦ Σολέα κλειστὲς καὶ δέν θὰ ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδο ὁ αὐτὸν γιὰ προσκύνηση. Ἔτσι θὰ ὑπάρξει τάξη καὶ ἡσυχία.

θ . Τὸ στόλισμα τοῦ Ἐπιταφίου πρέπει νὰ γίνει ἀπὸ εὐσεβεῖς γυναῖκες τῆς Ἑνορίας. Ἀποφύγετε τὶς δαπάνες γιὰ ἐξεζητημένους δαπανηροὺς στολισμούς. Οἱ συνθῆκες τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως δέν ἐπιτρέπουν προκλητικὲς σπατάλες.

5. Μεγάλη Παρασκευή

ά . Ἡ ἱερὰ Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων καὶ Βασιλικῶν Ὁρῶν ἀρχίζει στὶς 8.00 π. μ. Κάθε Ὦρα διαρκεῖ 0.30'. Οἱ Μεγάλες Ὦρες θὰ τελειώσουν στὶς 10.00 π. μ. Ταυτόχρονα θὰ ἀρχίσει ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἢ τῆς Ἀποκαθηλώσεως. Ὁ Ἑσπερινὸς διαρκεῖ δύο

ῶρες καὶ θὰ τελειώσει στὶς 12 μ. Κατὰ τὸν Μέγα Ἑσπερινὸ ἡ ἁγία Τράπεζα καὶ οἱ Ἱερεῖς φοροῦν ἅμφια λαμπρά, ὅχι πένθιμα. Ἡ Ἐκκλησία δὲν πενθεῖ πλέον. Ὁ Κύριος, μετὰ τὸ «Τετέλεσται», εἶναι πλέον Νικητής. Εἶναι ὁ «Βασιλεὺς τῆς δόξης».

β . Τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἴθισται κατὰ τὴν Ἀποκαθήλωση, ἡ ὁμιλία νὰ ἐκφωνεῖται εὐθύς μετὰ τὰ παλαιοδιαθηκικὰ ἀναγνώσματα τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ πρὸ τοῦ Ἀποστόλου. Πρόκειται γιὰ ὁμιλία, ἡ ὁποία ἐνέχει μὲν ἄρκετὸ συναισθηματικὸ στοιχεῖο, ὅμως προσφέρει καὶ στερεὰ διδαχὴ στοὺς ἀκούοντες. Τὸ κήρυγμα λοιπὸν τῆς Μεγάλῃ Παρασκευῇς πέραν τοῦ λυρισμοῦ, ἀπαιτεῖ συγκεκριμένες θέσεις, καὶ μικρὴ διάρκεια. Φροντίστε ὅσοι προτίθεσθε νὰ μιλήσετε, νὰ προετοιμασθεῖτε καλά.

γ . Ἡ δισκοφορία στὴν Ἱερὰ Ἀκολουθία τῆς Ἀποκαθηλώσεως διεξάγεται λεγομένων τῆς Ἑκτενοῦς καὶ τῶν Πληρωτικῶν. Ὁ Ἱερέας κάνει τὴν σχετικὴ ἀνακοίνωση καὶ οἱ ἐντεταλμένοι συνεργάτες εἶναι ἔτοιμοι, χωρὶς καθυστέρηση, νὰ ὁλοκληρώσουν τὸ ἔργο τους πρὸ τῆς λιτανείας τοῦ Ἐπιταφίου.

δ . Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου τὸ ἑσπέρας τελεῖται στοὺς Ναοὺς μὲ τὰ φῶτα ὅλα ἀναμμένα καὶ ἅμφια λαμπρά. Ὁ Ἱερέας καὶ ὁ Διάκονος ἐνδύονται στὸν Κανόνα ἅπαντα τὴν ἱερατικὴ στολή. Ὅταν ψάλλονται τὰ Ἑγκώμια, ὁ Ἱερέας εὐρίσκεται πρὸ τοῦ Ἐπιταφίου. Στὴν ἀρχὴ κάθε στάσεως, ὁ Ἀρχιερέας ἢ ὁ Ἱερέας

θυμιάζει τὸν Ἐπιτάφιο καὶ τοὺς πιστοὺς, καὶ στό «*Ἐρραναν τὸν Τάφον*» ραντίζει τὸν Ἐπιτάφιο μὲ ἀρώματα καὶ ἄνθη καὶ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαζομένους, περιερχόμενος τὸν ἱερὸ Ναό.

έ . Για τὴν περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου νὰ ἐνημερώσετε ἐγκαίρως τὴν Ἀστυνομία γιὰ τὸ δρομολόγιο ποὺ θὰ ἀκολουθήσετε, ὥστε νὰ λάβει τὰ ἀπαραίτητα μέτρα τάξεως καὶ κυκλοφορίας τῶν ὀχημάτων.

στ΄. Μετὰ τὴν περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τὴν ἐναπόθεση του στὴν ἀγία Τραπέζα, τοποθετεῖται στὸ Κουβούκλιο τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο, ὥστε αὐτὸ νὰ προσκυνεῖ ὁ λαός, ποὺ συνεχίζει νὰ προσέρχεται γιὰ προσκύνηση τοῦ Ἐπιταφίου.

6. Μέγα Σάββατο

ά . Κατ' αὐτὸ ἐπίσης θὰ τελεσθοῦν δύο θεῖες Λειτουργίες στὶς ἑνορίες μας γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πιστῶν, ὅπως καὶ τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ κατὰ τὸ ἰσχύον Πρόγραμμα.

β . Κατὰ τό «Ἀνάστα ὁ Θεός» κρούονται χαρμόсуна οἱ κώδωνες τοῦ Ναοῦ καὶ σκορπίζονται κατὰ τὴν τάξη τὰ βαῖα.

ΠΑΣΑ ἈΛΛΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΙΕΡΟΤΗΤΟΣ
ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΣ ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΣΜΟ
ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΒΛΗΤΕΣ

7. Τελετή, "Ορθρος καὶ θεία Λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως

ά . Στὶς 11 μ.μ. θὰ κρούσουν οἱ κώδωνες τῶν ἱερῶν Ναῶν χαρμόсуна καὶ ὁ Ἱερέας θὰ ἐκφωνήσῃ «*Εὐλογητὸς ὁ Θεός...*» γιὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ Ἀκολουθία τοῦ Μεσονυκτικοῦ μὲ τὰ φῶτα σβησμένα. Στὶς 11.30' μ. μ. ἀρχίζουν οἱ Ἱεροψάλτες νὰ ψάλλουν μέσα στὸ Ἱερό τό «*Ἰδού σκοτία καὶ πρωῒ...*». Στὶς 11.40 μ. μ. ὁ Ἱερέας θὰ ψάλλῃ τό «*Δεῦτε λάβετε φῶς...*» ποὺ ἐπαναλαμβάνουν καὶ οἱ Χοροὶ τῶν Ἱεροψαλτῶν. Ὁ Ἱερέας ἀπὸ τῆς Ὠραίας Πύλης προσφέρει μὲ τὴν λαμπάδα τοῦ τὸ φῶς στοὺς πιστοὺς γιὰ νὰ ἀνάψουν τὶς δικές τους. Τὸ ἅγιο φῶς ὁ Ἱερέας τὸ λαμβάνει ἀπὸ τὴν ἀκοίμητη κανδήλα ποὺ καίει πίσω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα. Στὰ 20 λεπτὰ ποὺ μεσολαβοῦν μέχρι τῆς 12ης μεσονυκτίου, ὁ Ἱερέας ἐπὶ κεφαλῆς πομπῆς κατευθύνεται πρὸς τὴν ἐξέδρα, ποὺ εἶναι στημένη στό προαύλιο τοῦ Ναοῦ. Προπορεύονται οἱ λαμπαδοῦχοι, τὰ ἐξαπτέρυγα, τὸ λάβαρο καὶ ἡ εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, κ.λπ. Στὴν ἐξέδρα διαβάζεται τὸ προβλεπόμενο Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, ποὺ εἶναι τὸ Δεύτερο Ἑωθινὸ καὶ τὸ Ἀναστάσιμο μήνυμά μας καὶ στὶς 12 ἀκριβῶς ὁ Ἱερέας ἀπαγγέλλει τό «*Δόξα τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ...*» καὶ ψάλλῃ τό «*Χριστὸς Ἀνέστη...*».

β . Ὁ δίσκος περιάγεται ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τῆς Ἑνορίας ἐγκαίρως, κατὰ τὴν ἡ καὶ θ ὥδὴ τοῦ Κανόνος, πρὸ τοῦ «*Ἰδού σκοτία καὶ πρωῒ...*»

γ . Ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ νὰ ὑποδείξετε στοὺς πιστοὺς νὰ παραμείνουν στὴν ἀναστάσιμῃ θείᾳ Λειτουργίᾳ.

δ . Συνεννοηθεῖτε μὲ τοὺς Ἱεροψάλτες σας γιὰ τὴν τήρησιν τῶν κατωτέρω·

12 Μεσονυκτίου· Ἀκολουθία Ἀνάστασεως.

12-12.45´ πρωϊνὴ· Ὁ Ὕψιστος. Ὁ Κανόνας ἀρχίζει νὰ ψάλλεται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐξέδρα καὶ καθὼς ἡ πομπὴ ἐπιστρέφει στὸν Ἱερὸ Ναό.

12.45 - 2.00 πρωϊνὴ· Ἡ Θεία Λειτουργία.

ε . Τὸν Κατηχητικὸν Λόγον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου θὰ ἀναγνώσετε στὸ τέλος τοῦ Ὕψιστου, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς θείας Λειτουργίας.

8. Ἡ Ἀγάπη

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα στὶς 10.00 π.μ. θὰ τελεσθεῖ στὸν Μητροπολιτικὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καισαριανῆς ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα («Ἀγάπη»). Θὰ συμμετάσχετε ὅλοι, Πρεσβύτεροι καὶ Διάκονοι. Πρὸς τοῦτο θὰ ἀφίχθετε μέχρι τὶς 9.30 π. μ. στὸν Μητροπολιτικὸν Ἱερὸν Ναὸν γιὰ νὰ ἐνδυθεῖτε.

Στοὺς ἐνοριακοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Ἀγάπης θὰ γίνῃ τὸ ἀπόγευμα τὴν ὠρισμένη ὥρᾳ.

9. Τὸ Πασχαλινὸ Μήνυμά μας

Συνημμένως ἀποστέλλουμε καὶ τὸ Πασχάλιον Μήνυμα γιὰ νὰ τὸ ἀναγνώσετε στὴν τελετὴ τῆς ἀναστάσεως ἀπὸ τὴν ἐξέδρα.

10. Για τὴν ὀργάνωση τῆς διακονίας μας κατὰ τὴν Μεγάλη Ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα διαλαμβάνουν οἱ Ἑγκύκλιοι:

13 (Φ.1/3/264) 27.3.2001	128 (Φ.1/3/409) 4.4.2013
34 (Φ.1/3/435) 27. 3.2004	139 (Φ.1/3/310) 20.3.2014
48 (Φ.1/3/439) 8.4.2005	149 (Φ.1/3/186) 6.3.2015
56 (Φ.1/3/352) 28.3.2006	159 (Φ.1/3/283) 29.3.2016
66 (Φ.1/3/279) 12.3.2007	171 (Φ.1/3/231) 15.3.2017
77 (Φ.1/3/378) 1.4.2008	181 (Φ.1/3/232) 6.3.2018
86 (Φ.1/3/339) 23.3.2009	198 (Φ.3/1/238) 26.03.2019
98 (Φ.1/3/306) 20.3.2010	219 (Φ. 1/3/304)

06.04.2020

109 (Φ.1/3/366) 1.4.2011	242 (Φ.1/3/242) 13.04.2021
119 (Φ.1/3/337) 21.3.2012	257 (Φ.1/3/138) 11.03.2022
273 (Φ.1/3/119) 13.3.2023	291 (Φ.1/3/217) 25.04.2024

Πατέρες καὶ Ἀδελφοί

Εὐχομαι μὲ ἱερὴ κατάνυξη νὰ διέλθουμε τὶς ἅγιες ἡμέρες ἐπιτελοῦντες εὐαρέστως στόν Θεό τὴν ἱερὴ ἀποστολή μας ἀφοῦ γίνουμε μάρτυρες τῶν τοῦ Χριστοῦ Παθημάτων νά ἀναδειχθοῦμε καί κοινωνοί τῆς δόξης πού θά ἀποκαλυφθεῖ μελλοντικά, ὅπως αὐτοχαρακτηριζόταν ὁ ἀπόστολος Παῦλος *«μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός»* (Ἄ Πέτρου *έ* , 1)

Σὲ σᾶς προσωπικῶς καὶ στὶς οἰκογένειές σας εὐχομαι νὰ ἔχετε
τὴν εὐλογία, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν χαρὰ τοῦ ἀναστάντος Κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Καλή Ἀνάσταση καὶ Χρόνια Πολλά

Μετά πατρικῶν εὐχῶν καὶ ἀγάπης

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος & Ὑμηττοῦ Δανιήλ.

